

УДК 796.11:796.071.42:371.134

В. О. ПОНОМАРЬОВ

кандидат педагогічних наук, доцент

С. М. БУЛАХ

кандидат юридичних наук, доцент

О. С. ВЕРІТОВА

аспірант

Запорізький національний університет

ХАРАКТЕРИСТИКА ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ТРЕНЕРІВ-ВИКЛАДАЧІВ З АТЛЕТИЧНОЇ ГІМНАСТИКИ

У статті подано аналіз базових положень процесу формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики у фаховій підготовці. Викладено засади побудови та етапи формування професійно-педагогічної компетентності. Розглянуто обов'язкові процедури експлікації необхідних і достатніх педагогічних умов відповідної професійної підготовки. Сформульовані базові положення є основою конструювання “надбудови” процесу, тобто змісту окремих дисциплін, форм, а також методів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики, обґрунтування яких детермінує визначення необхідних і достатніх педагогічних умов.

***Ключові слова:** тренер-викладач, компетентність, атлетична гімнастика, процес формування.*

На сучасному етапі розвитку сучасна атлетична гімнастика, яку в побутовому варіанті називають “бодібілдинг” або “культуризм”, є саме такою послугою, якою користується нині майже один мільйон наших громадян України. Очевидно, що головну роль у наданні такої послуги відіграють фахівці фізкультурно-спортивних установ, які, згідно з наданими повноваженнями й соціальним статусом, належать до категорії педагогів. Спортивні педагоги різних напрямів виконують свої професійні обов'язки в ДЮСШ, спортивних клубах тощо. Чи задоволено суспільство якістю таких послуг? Наш емпіричний досвід, проаналізовані нами публіцистичні та наукові роботи свідчать, що ні.

Багато авторів у різних аспектах декларують постановку проблем, типових для теорії й методики професійної освіти фахівців у галузі “фізичне виховання”, пов'язаних з базовими положеннями процесу формування професійно-педагогічної компетентності. Як теоретики, так і практики наголошують на тому, що перспективи вдосконалення зазначених фахівців полягають у підвищенні їх професійно-педагогічної освіти.

Мета статті – науково обґрунтувати базові положення щодо формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики у фаховій підготовці.

Наукове обґрунтування базових положень процесу формування професійно-педагогічної компетентності майбутнього тренера з атлетичної гімнастики у фаховій підготовці ми розглядаємо як обов'язкову процедуру експлікації необхідних і достатніх педагогічних умов відповідної професійної підготовки.

Фактор власних зусиль, на думку багатьох сучасних дослідників, є в зазначеному переліку головним. Так, О. Тимошенко зазначає, що оптимізація процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичного виховання полягає в докорінному покращанні самостійної роботи студентів та використанні сучасних інноваційних технологій у навчальному процесі [10, с. 298].

Результати наукових досліджень свідчать, що зазначені професійні позиції, психологічні якості, педагогічні уміння можуть бути предметом педагогічного формування та саморозвитку [7, с. 158]. При цьому процес набуття майбутніми тренерами атлетичної гімнастики професійно-педагогічної компетентності має відбуватися на основі базових положень, вихідних психологічних та педагогічних ідей, які б слугували “керівництвом до дій” у доборі засобів, форм організації навчання й змісту окремих дисциплін.

Труднощі в професійній підготовці студентів фізкультурних ВНЗ часто пов'язані з нехтуванням психологічними механізмами, які лежать в основі виникнення та формування в них професійного інтересу до спортивно-педагогічної діяльності, складниками якого, за Г. Бабушкіним, є такі компоненти: емоційний (позитивне ставлення до професії, впевненість у її виборі, задоволеність вибором); мотиваційний (обґрунтування вибору професії, виділення чинників, що зумовлюють цей вибір); інтелектуальний (уявлення про вибрану професію, знання її особливостей); вольовий (активність суб'єкта в набутті професійної компетентності). Автор переконливо доводить, що формування цих компонентів має відбуватися поетапно шляхом “накопичення” особистісних перетворень завдяки інтеріоризації зовнішніх дій у внутрішні дії суб'єкта діяльності (Л. Виготський) [5].

На нашу думку, подібний механізм “накопичення” має виявлятися й при формуванні професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики. Виходячи із цього, процес формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів ми розглядаємо як такий, що послідовно включає емоційний, мотиваційний, інтелектуальний та вольовий етапи.

На цій підставі експлікуємо таке базове положення: структурність процесу формування професійно-педагогічної компетентності.

Оскільки у визначенні базових положень процесу формування професійно-педагогічної компетентності ми спираємось на позиції гуманістичної педагогіки (І. Бех [2], Г. Балл [1], Ф. Медвідь [8], А. Сущенко [9] та ін.), яка розглядає людину в динаміці соціальних і особистісних процесів, визнає її здатність виходити за межі конкретної життєвої ситуації та керуватися у своїй діяльності ідеалами майбутнього [6, с. 32], для ефективної

професійної діяльності необхідне гармонійне співвідношення прагнення до професійної самореалізації із суспільними вимогами, нормами культури.

Найбільш повно підхід розроблений у теорії контекстного навчання (А. Вербицький [4]), сутність якого становить організація активності студентів відповідно до закономірностей переходу від навчальних текстів, знакових систем як матеріальних носіїв минулого досвіду до мінливої професійної діяльності [3, с. 33].

Для компетентісно орієнтованої підготовки із застосуванням форм та методів контекстного навчання характерно засвоєння абстрактних за своєю сутністю педагогічних знань, “накладене на канву” професійно-педагогічної діяльності, що забезпечує їх усвідомлення та засвоєння студентом як засобу її здійснення й регуляції [11].

Ключовим поняттям теорії контекстного навчання є “квазіпрофесійна діяльність”, сутністю якої є “відтворення в аудиторних умовах динаміки виробництва, відносин і дій зайнятих у ньому людей” [3, с. 34]. За А. Вербицьким, квазіпрофесійна діяльність являє собою участь студентів у вирішенні сукупності педагогічних завдань, а також ситуацій соціально-психологічної взаємодії, регульованої ціннісно-нормативною системою педагогічної діяльності. Іншими словами, в її основу покладено створення під час навчальної та практичної діяльності ситуацій, які є засобом (або методом в іншій термінології) освоєння професійно-педагогічної діяльності: її змісту, динаміки, організаційних форм, цінностей і норм, наочних завдань [3, с. 34].

Оскільки контекстне навчання допомагає подолати суперечності між абстрактним характером предмета навчальної діяльності й реальним предметом майбутньої професійної діяльності, а також між виконавською позицією студента в традиційному навчанні (активність у відповідь на управлінські дії педагога, виконання його завдань, відповідь на його питання тощо) й ініціативною позицією фахівця в трудовій діяльності [3, с. 32], ми спираємося на них при визначенні наступного базового положення процесу формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики: його професійної спрямованості, що виявляється в орієнтації професійної підготовки на всіх етапах навчання у ВНЗ на майбутню професійну діяльність тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики за умов поступової деталізації об’єкта пізнання під час навчання.

Крім того, що процес навчання у ВНЗ має будуватися в контексті майбутньої професійної діяльності, зміст дисциплін, які входять до його складу, має бути “вписаний” у логіку навчального процесу.

На цих підставах ми вважаємо, що в процесі набуття тренерами з атлетичної гімнастики професійно-педагогічної компетентності має відбуватися інтеграція профільних дисциплін у контексті майбутньої професійної діяльності.

Досягти цього допомагають професійно спрямовані міжпредметні зв'язки, які, на думку Л. Демінської, сприяють засвоєнню необхідних знань, оптимізують навчальний процес, розвивають інтелектуальні та творчі здібності.

Отже, на основі вищесказаного, визначимо ще одне базове положення процесу: інтегративність, що передбачає впровадження в процес професійної підготовки тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики навчальних курсів, побудованих на міжпредметній основі.

Зазначені аргументи дали змогу експлікувати базові концептуальні положення щодо формування професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики, який має будуватися на основі:

- мотивації студентів, що зумовлена позитивними прикладами майбутньої професійної діяльності та позитивними емоціями при ознайомленні з професією;
- психологічних закономірностей набуття інтересу до професійної діяльності, згідно з якими формування професійно-педагогічної компетентності має відбуватися поетапно шляхом “накопичення” особистісних перетворень завдяки інтеріоризації зовнішніх дій у внутрішні дії суб'єкта;
- спрямованості педагогічної взаємодії на досягнення професійного “Я-ідеального” студента;
- орієнтації процесу формування професійно-педагогічної компетентності на норми, цінності, що належать сфері культури;
- побудови професійної підготовки на всіх етапах навчання у ВНЗ у контексті майбутньої професійної діяльності за умови поступової деталізації об'єкта пізнання під час навчання;
- упровадження в процесі професійної підготовки навчальних курсів, побудованих на міжпредметній основі.

Сформульовані базові положення є основою конструювання “надбудови” процесу, тобто змісту окремих дисциплін, форм, а також методів формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики, обґрунтування яких детермінує визначення необхідних і достатніх педагогічних умов.

Висновки

1. Процес формування професійно-педагогічної компетентності тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики має будуватися на основі:

- мотивації студентів, що зумовлена позитивними прикладами майбутньої професійної діяльності та позитивними емоціями при ознайомленні з професією;
- психологічних закономірностей набуття інтересу до професійної діяльності, згідно з якими формування професійно-педагогічної компетентності має відбуватися поетапно шляхом “накопичення” особистісних перетворень завдяки інтеріоризації зовнішніх дій у внутрішні дії суб'єкта;
- спрямованості педагогічної взаємодії на досягнення професійного “Я-ідеального” студента;

- орієнтації процесу формування професійно-педагогічної компетентності на норми, цінності, що належать сфері культури;
- побудови професійної підготовки на всіх етапах навчання у ВНЗ у контексті майбутньої професійної діяльності за умови поступової деталізації об'єкта пізнання під час навчання;
- упровадження в процесі професійної підготовки навчальних курсів, побудованих на міжпредметній основі.

2. Процес формування професійно-педагогічної компетентності майбутніх тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики включає такі етапи:

- емоційно-мотиваційний – спрямований на усвідомлення та засвоєння студентами професійно-педагогічного досвіду кращих тренерів-викладачів з атлетичної гімнастики, а також на створення орієнтовної основи для самопізнання й самопрограмування;
- теоретичний – спрямований на засвоєння студентами професійно орієнтованих педагогічних та психологічних знань і вмінь, які становлять основу професійно-педагогічної компетентності;
- практичний – спрямований на отримання майбутніми тренерами з атлетичної гімнастики досвіду педагогічної взаємодії у квазіпрофесійній (тренінги, ділові ігри, аналіз ситуацій) та практичній діяльності (самостійне проведення тренувань);
- інтеграційний – спрямований на інтеграцію знань, умінь, досвіду та ціннісних установок майбутнього тренера з атлетичної гімнастики у форматі реальної професійної діяльності.

Список використаної літератури

1. Балл Г. О. Гуманістичні засади педагогічної діяльності. *Педагогіка і психологія*. 1994. № 2. С. 3–11.
2. Бех І. Д. Виховання підростаючої особистості на засадах нової методології. *Педагогіка і психологія*. 1999. № 3 (24). С. 5–14.
3. Вербицкий А. А. Концепция знаково-контекстного обучения в вузе. *Вопросы психологии*. 1987. № 5. С. 31–39.
4. Вербицкий А. А., Бакшаева Н. А. Проблема трансформации мотивов в контекстном обучении. *Вопросы психологии*. 1997. № 3. С. 12–18.
5. Выготский Л. С. Педагогическая психология. Москва : Педагогика, 1991. 480 с.
6. Мазін В. М. Формування культури професійної самореалізації майбутніх учителів фізичного виховання : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04. Запоріжжя, 2008. 222 с.
7. Маркова А. К. Психология труда учителя : книга для учителя. Москва : Просвещение, 1993. 192 с.
8. Медвідь Ф. М. Гуманізація та гуманітаризація фізкультурної освіти і підготовка кадрів: концептуальні засади. *Фізкультурна освіта: шляхи і напрямки її розвитку в сучасних умовах* : Всеукр. наук.-практ. конф., 3–5 жовтня 1996 р. Кіровоград, 1996. С. 92–99.
9. Сущенко А. В. Теоретико-методичні основи гуманізації педагогічної діяльності вчителя в основній школі : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Харків, 2004. 422 с.
10. Тимошенко О. В. Теоретико-методичні засади оптимізації професійної підготовки вчителів фізичної культури у вищих навчальних закладах : дис. ... д-ра пед. наук : 13.00.04. Київ, 2009. 587 с.

11. Фазлеев Н. Ш. Компетентно ориентированный подход к профессиональной подготовке педагога по физической культуре и спорту. *Теория и практика физической культуры*. 2005. № 12. С. 9–12.

Статья надійшла до редакції 07.09.2017.

Пономарев В. А., Булах С. М., Веритова О. С. Характеристика процесса формирования профессионально-педагогической компетентности будущих тренеров-преподавателей по атлетической гимнастике

В статье дается анализ базовых положений процесса формирования профессионально-педагогической компетентности будущих тренеров-преподавателей по атлетической гимнастике к профессиональной подготовке. Показаны принципы построения и этапы формирования профессионально-педагогической компетентности. Рассмотрены обязательные процедуры экспликации необходимых и достаточных педагогических условий соответствующей профессиональной подготовки. Сформулированные базовые положения выступают основой конструирования “надстройки” процесса, то есть содержания отдельных дисциплин, форм, а также методов формирования профессионально-педагогической компетентности будущих тренеров-преподавателей по атлетической гимнастике, обоснование которых детерминирует определение необходимых и достаточных педагогических условий.

Ключевые слова: тренер-преподаватель, компетентность, атлетическая гимнастика, процесс формирования.

Ponomarev V., Bulakh S., Veritova O. Characterization of the Process of Formation of Professional Pedagogical Competence of Future Teachers-Trainers on Athletic Gymnastics

In the article the analysis of basic provisions of the process of formation of professional pedagogical competence of future teachers-trainers on athletic gymnastics training. The purpose of the article is scientific substantiation of the basic provisions of the process of formation of professional pedagogical competence of future teachers-trainers on athletic gymnastics training.

Scientific substantiation of the basic provisions of the process of formation of professional pedagogical competence of a future trainer athletic gymnastics training is considered as a mandatory procedure of explication of necessary and sufficient pedagogical conditions of training.

These arguments allowed to explicitate basic conceptual framework of the process of formation of professional-pedagogical competence of teachers-trainers for athletic exercises, which should be based on: students' motivation, due to positive examples of future professional activity and positive emotions when learning about the profession; psychological patterns of acquisition of interest in professional activities, according to which the formation of professional-pedagogical competence should be carried out by “harvesting” of personal transformation through the internalization of external actions into internal actions of the entity; orientation of teacher interaction on the achievement of the professional “self-ideal” student; orientation of process of forming of professional-pedagogical competence in the norms, values belonging to the sphere of culture; build professional training at all stages of study at the university in the context of future professional activity provided a gradual detailing of the object of learning during the training; the introduction of training courses built on mipramine basis.

Formulated the basic provisions are the basis of design “add-in” process, that is, the content of individual disciplines, forms and methods of formation of professional pedagogical competence of future teachers-trainers on athletic gymnastics, the rationale which determines the definition of necessary and sufficient pedagogical conditions.

Key words: trainer, competence, athletic gymnastics, the process of formation.